

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота

магістра
(освітній ступінь)

на тему **ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Виконала :

студентка 2 курсу групи ПО–2м
спеціальності 013 «Початкова освіта»
Шутка (Вагерич) Наталія Сергіївна

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
Товканець Г. В.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор
Козубовська І. В.

МУКАЧЕВО – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП		5
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	9
	1.1. Бібліографічний аналіз проблеми готовності до діалогічної взаємодії майбутніх педагогів у професійній діяльності	9
	1.2. Діалогічна взаємодія: суть і значення	18
РОЗДІЛ 2.	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	31
	2.1. Форми і методи забезпечення освітнього процесу професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах університету	31
	2.2. Застосування тренінгів у процесі формування діалогічної взаємодії	52
	2.3. Модель формування готовності майбутнього педагога до діалогічної взаємодії	75
РОЗДІЛ 3.	АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	87
	3.1. Організація та методика експериментальної роботи	87
	3.2. Інтерпретація результатів експериментального дослідження підготовки майбутніх педагогів до діалогічної взаємодії	90
	ВИСНОВКИ	97
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99
	ДОДАТКИ	108

ВСТУП

Пошук шляхів оптимізації професійного становлення майбутніх учителів початкової школи – актуальна й надзвичайно важлива проблема сьогодення, оскільки йдеться не про вдосконалення механічного засвоєння студентами певного обсягу знань, а про формування готовності студентів до творчого їх застосування, майстерного оволодіння професійними вміннями та навичками. Професійна культура майбутнього вчителя формується на основі усвідомлених, оцінних знань, які мають бути мобільними, керованими, адаптованими до умов педагогічної діяльності, а також на основі сформованих діалогічних умінь, які входять до складу і спеціальних, і загальних компетенцій та визначаються як здатність особистості виконувати складні комплексні комунікаційні дії задля успішної реалізації діяльності. Важливо усвідомити, що процес професійної підготовки повинен спиратися на цілісний підхід, який об'єднує предметне навчання з системою професійних знань та умінь, тобто повинен відбутися перехід від вирішення вузькоспеціальних завдань до цілісного розвитку майбутнього вчителя: від стосунків у системі «викладач-студент» до педагогічної та діалогічної взаємодії, співтворчості, співробітництва. Аналіз шкільної практики й рівня готовності студентів – майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності – засвідчує, що проблема дослідження діалогічного підходу в професійній підготовці вчителя молодших класів є актуальною.

Вирішальне значення в дослідженні проблем, пов'язаних із підготовкою вчителя до педагогічної діяльності та діалогічності у педагогічному процесі, мають наукові дослідження О. Абдуліної, І. Богданової, М. Євтуха, В. Кан-Каліка, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, В. Сластьоніна, О. Щербакова, М. Ярмаченка та ін. Специфіка професійної підготовки вчителя початкової школи відображена в наукових дослідженнях А. Алексюка, Н. Бібік, В. Бондаря, С. Гончаренка, І. Зязюна, Л. Лисенкової, Н. Ничкало, О. Савченко, Л. Хомич та ін. Педагогічну взаємодію і педагогічне спілкування як взаємодію педагога й учня розглядають О. Бодальов, І. Зимня, В. Кан-Калик, С. Кондратьєва, О. Леонтьєв. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях проблему діалогізації навчально-виховного процесу

розглядали Ш. Амонашвілі, Н. Антонюк, В. Гриньова, В. Кан-Калик, О. Кіліченко, О. Леонтєв, В.Мазяр, Н. Мойсеюк, С. Рубінштейн, Т. Сущенко та ін. Загальним питанням відтворення кадрового педагогічного потенціалу та культури діалогічної взаємодії присвячено роботи В. Бондаря, М. Гриньової, І. Зязюна, Л. Кондрашової, О. Пехоти, О. Савченко, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, І. Тимченко, Г. Товканець та інших. Проблема формування діалогічної культури у педагогічній діяльності знайшла своє відображення у наукових працях Б.Ананьєва, О.Бодальова, І.Зязюна, В.Кан-Калика, О.Киричука, Н.Кузьміної, Ю.Кулюткіна, Л.Кондрашової, О.Леонтєва, Б.Ломова, А. Мудрика, Л. Орбан-Лембрик, В. Сластьоніна та ін.

Попередній аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в цілому аспекту психологічних особливостей підготовки вчителя завжди приділялася достатня увага (А. Маркова, Г. Щукіна, Ш. Амонашвілі, М. Гоноболін, Л. Мітіна, О. Леонтєв, Г. Костюк, С. Максименко, Д. Ніколенко та ін.). Розглядались аспекти формування педагогічних здібностей, професійно важливих особистісних рис учителя, професійних інтересів та професійної самореалізації. Останнім часом в українській педагогічній науці виконані цікаві дослідження щодо перцептивних дій учителя (О. Бондаренко), розвитку самореалізації педагогічної діяльності (А. Коняєва), індивідуального стилю педагогічної діяльності (Г.Куценко).

Водночас об'єктивно зумовлене протиріччя загострює проблему спеціального формування готовності майбутніх педагогів до діалогічної взаємодії під час навчання у ЗВО. Виходячи з цього, ми зупинилися на розробці даної педагогічної проблеми.

Об'єкт дипломної роботи: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до діалогічної взаємодії.

Предмет дипломної роботи: зміст, методи і форми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до діалогічної взаємодії.

Мета дипломної роботи: обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до діалогічної взаємодії.

Відповідно до предмета й мети дослідження сформульовано комплекс **завдань**:

1. Здійснити бібліографічний аналіз проблеми формування готовності до діалогічної взаємодії майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки.

2. Визначити сутність і значення діалогічної взаємодії у системі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

3. Схарактеризувати педагогічні умови формування готовності до діалогічної взаємодії майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки.

4. Експериментально перевірити ефективність змодельованої системи формування готовності до діалогічної взаємодії майбутніх педагогів.

Методи дослідження:

– **теоретичні:** аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблем діалогічної взаємодії майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки; методи порівняння, конкретизації та систематизації – для вивчення педагогічних явищ, розкриття сутності проблеми; теоретичного моделювання та узагальнення результатів дослідження з метою розкриття педагогічних аспектів означеної проблеми;

– **емпіричні:** педагогічний експеримент, спостереження, бесіди, тестові опитування, анкетування, моделювання педагогічних ситуацій, самооцінка тощо.

Теоретичними засадами дослідження слугували положення Л. Виготського, А. Вербицького, О. Запорожця, О. Леонтьєва, С. Рубінштейн щодо психології особистості, І. Бестужева-Лади, І. Кона, Г. Щедровицького та інших про структуру особистості та її розвиток; концепції педагогічної і лінгвістичної освіти (І. Зимня, В. Кан-Калик, А. Макаренко, А. Мудрик, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші).

Практичне значення одержаних результатів полягає в поглибленні змісту професійної підготовки в контексті діалогічної взаємодії у процесі викладання дисциплін педагогічного циклу («Вступ до спеціальності», «Теорія та методика виховання», «Дидактика», «Педагогічна майстерність», «Методика навчання української мови»). Підготовлено методичні рекомендації щодо застосування тренінгових технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи до діалогічної взаємодії.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на конференціях: II та III Міжнародних науково-практичних конференціях «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції (25–26 жовтня 2018 р.,

24–25 жовтня 2019 р., м. Мукачево); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (16–17 травня 2019 р., Мукачево).

Публікації:

1. Вагерич Н.С. Проблема діалогічної взаємодії у психолого-педагогічній літературі / Товканець Г.В., Вагерич Н.С. // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції : збірник тез доповідей за матеріалами II Міжн. наук.-практ. конф. (м.Мукачево, 25–26 жовтня 2018 року) / гол. ред. Т.Д. Щербан. – Мукачево : МДУ, 2018. – С.61–63.

2. Вагерич Н.С. Діалогічний підхід у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи як педагогічна проблема / Товканець Г.В., Вагерич Н.С.// Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. – 2019. Випуск 1 (9). – С.113–116.

3. Шутка Н.С. Аналіз ефективності спілкування майбутніх вчителів початкової школи у процесі діалогічної взаємодії /Вагерич К.Ф., Товканець Г.В., Шутка Н.С.// Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції : збірник тез доповідей за матеріалами III Міжн. наук.-практ. конф. (м.Мукачево, 24–25 жовтня 2019 року) – Мукачево : МДУ, 2019. – С.549–551.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Список літературних джерел складається з 92 позицій. Магістерська робота ілюстрована таблицями (5) та рисунками (7). Загальний обсяг роботи – 134 сторінки, основний зміст – 94 сторінки.

ВИСНОВКИ

Аналіз педагогічної, філософської та психологічної наукової і методичної літератури та результати нашого експериментального дослідження дають підстави зробити наступні висновки:

1. Проблема формування професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до діалогічної взаємодії розглядалася у наукових дослідженнях О. Абдуліної, І. Богданової, М. Євтуха, В. Кан-Калика, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, В. Сластьоніна, О. Щербакова, М. Ярмаченка та ін. Специфіка професійної підготовки вчителя початкової школи відображена в наукових дослідженнях А. Алексюка, Н. Бібік, В. Бондаря, С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Івлєвої, Л. Лисенкової, Н. Ничкало, Р. Пріми, О. Савченко, Л. Хомич та ін.

Педагогічну взаємодію і педагогічне спілкування як взаємодію педагога й учня розглядають О. Бодальов, І. Зимняя, В. Кан-Калик, С. Кондратьєва, О. Леонт'єв. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях проблему діалогізації навчально-виховного процесу розглядали Ш. Амонашвілі, Н. Антонюк, В. Гриньова, В. Кан-Калик, О. Кіліченко, О. Леонт'єв, В.Мазяр, Н. Мойсеюк, С. Рубінштейн, Т. Сущенко та ін. Загальним питанням відтворення кадрового педагогічного потенціалу та культури діалогічної взаємодії присвячено роботи В. Бондаря, М. Гриньової, І. Зязюна, Л. Кондрашової, О. Пехоти, О. Савченко, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, І. Тимченко, Г. Товканець та інших. Проблема формування діалогічної культури у педагогічній діяльності знайшла своє відображення у наукових працях Б.Ананьєва, О.Бодальова, І.Зязюна, В.Кан-Каліка, О.Киричука, Н.Кузьміної, Ю.Кулюткіна, Л.Кондрашової, О.Леонт'єва, Б.Ломова, А.Мудрика, Л.Орбан-Лембрик, В.Сластьоніна та ін.

2. Діалогічна взаємодія виступає у взаєминах між викладачем та студентом як особистісна, такі взаємини характерні для рівноправних партнерів у спілкуванні, які позитивно ставляться один до другого. Ідеться про те, що викладач для студента є носієм цікавої інформації, авторитетною особою, старшим другом, порадником і водночас рівноправним партнером. Студент для викладача відповідно виступає індивідуальністю, яка є неповторною, цікавою, творчою, також є рівноправним партнером, який не лише поглинає інформацію, а й готовий до обміну нею. За таких

умов позиції педагога і студента – майбутнього вчителя початкової школи – особистісно рівноправні. У цьому контексті доцільно зазначити, що важливою є рольова зміна, тобто викладач не просто вчить студента, повчає його, а навпаки, створює такі умови, за яких студент прагне сам пізнавати щось нове, самовдосконалюватись. Оволодіння майстерністю ведення діалогу є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, оскільки діалог є одночасно і джерелом пізнання, і способом оволодіння діалогічним, діалектичним мисленням, і засобом прилучення до культури інших народів.

3. Педагогічними умовами професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи є впровадження педагогічно обґрунтованих форм, методів, прийомів у підготовці до діалогічної взаємодії, забезпечення компетентнісного підходу у формування готовності майбутнього вчителя до діалогічної взаємодії; активізація освітньої діяльності з формування комунікативної компетентності, перцептивної компетентності у діалогічній взаємодії, та компетенції інтеракції, оволодіння мистецтвом діалогу як створення діалогового, суб'єкт-суб'єктного середовища.

4. Порівняльний аналіз статистичних даних дає підстави стверджувати, що запропонована методика підготовки майбутніх учителів до діалогічної взаємодії є ефективною. На підставі статистичних даних та математичних обчислень зроблено висновок, що покращення результатів високого рівня відбулося на 11%, середнього рівня – на 2%, що в середньому становить 6,5 % а низький рівень зменшився на 13%.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>